

Flere børn klar til skole – uligheder i børns muligheder for at trives, udvikle sig og lære

Charlotte Ringsmose
Professor, Institut for Læring og Kultur, Aalborg Universitet

Denne artikel har fokus på de pædagogiske miljøers forebyggende betydning for social ulighed. Fokus er på opvækst- og læringsmiljøers betydning for udsatte børns udviklingsmuligheder fra den tidlige barndom og op gennem skoleforløbet med baggrund i en forståelse af, at børns udvikling er afhængig af de muligheder for læring og udvikling, der er til stede i omgivelserne. Den samlede pædagogiske ressource i udsatte børns liv har afgørende betydning for, hvordan de har mulighed for at udvikle sig og lære.

På trods af at både Dagtilbudsloven og Folkeskoleloven i årtier har haft fokus på at mindske den negative sociale arv, har vi i Danmark fortsat store udfordringer med at reducere chancelighed (Ringsmose & Svinth, 2019). Uligheder i børns muligheder for at trives, udvikle sig og lære kommer til udtryk tidligt og følger børnene gennem skole og uddannelsesforløb. En undersøgelse foretaget for Ministeriet for Børn, Uddannelse og Ligestilling (2016, s. 4) viser således at,

- der allerede i dagplejen og vuggestuen ses markante forskelle i børnenes kompetencer. At forskellen i børnenes kompetencer er relativt stabil på tværs af aldersgrupper.
- forskellen i børnenes kompetencer ved udgangen af børnehavetiden er op imod to år mellem børn med de svageste kompetencer og børn med gennemsnitlige kompetencer.

- der er indbyrdes sammenhænge mellem kompetencerne. Børn med stærke sproglige kompetencer har således større sandsynlighed for også at have stærke kompetencer inden for det tidlige matematiske område end børn med svage sproglige kompetencer.

Denne tidlige ulighed betyder, at nogle børn kommer i skole med et stort efterslæb, som det er vanskeligt at rette op på gennem skoletiden. Det gør børnene mere udsatte for at komme bagud i fagene, oplevelse af mistrivsel og for at få diagnoser og specialundervisning. Det betyder også, at børn ikke opnår samme muligheder allerede i vuggestuen, og at det følger dem i deres videre forløb i børnehaven, skolen og uddannelsessystemet. Chancelighed eller den såkaldte negative sociale arv dækker over forhold i børns opvækst, der stiller børn meget forskelligt i deres muligheder for at klare sig godt i dagtilbud, skole og i uddannelsessystemet. Det er børn, der når skolen uden chance for at fungere og tilegne sig viden på de måder, skolen tilbyder. Det betyder, at deres sandsynlighed for chancelighed gennem skoleforløbet allerede er forpasset, inden de når børnehaven.

Begrebet *social arv* er misvisende, fordi det tillægger arven større betydning end omgivelserne. Der er behov for at se på omgivelsernes betydning for at skabe gode udviklingsbetingelser for børn, der har mindre gunstige opvækstvilkår. Børns udvikling er sammenhængende med de muligheder for udvikling, der er til stede i omgivelserne.

Inden for de seneste år har en række af udviklinger inden for forskningen ført til, at opmærksomheden i stigende grad er rettet mod det, der sker, inden bør-

nene begynder i skolen. Især har økonomen James Heckmann (2006) peget på de kummulative virkninger af tidlig læring (Heckmann, 2006). God dagtilbudspraksis og god skolepraksis er centralt i at skabe gode udviklingsbetingelser for børn, men hvis udviklingsuligheden, der er knyttet til opvækstvilkår, for alvor skal ændres, så skal flere børn være klar til skolen.

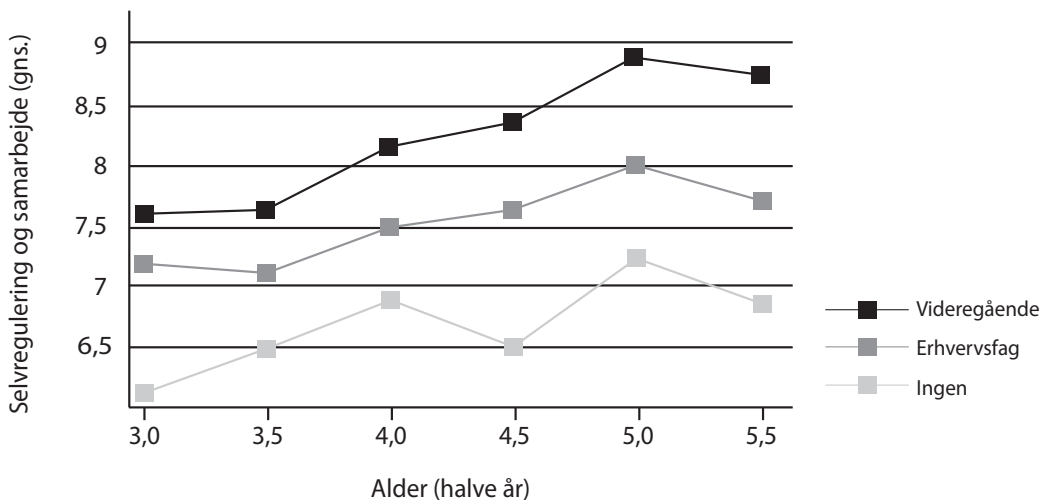
Arv eller miljø – lærings- og udviklingsulighed

Børn arver ikke deres families sociale problemer, men der er ulighed i børns opvækstbetingelser, der stiller børn forskelligt. Statistisk set er der sammen-

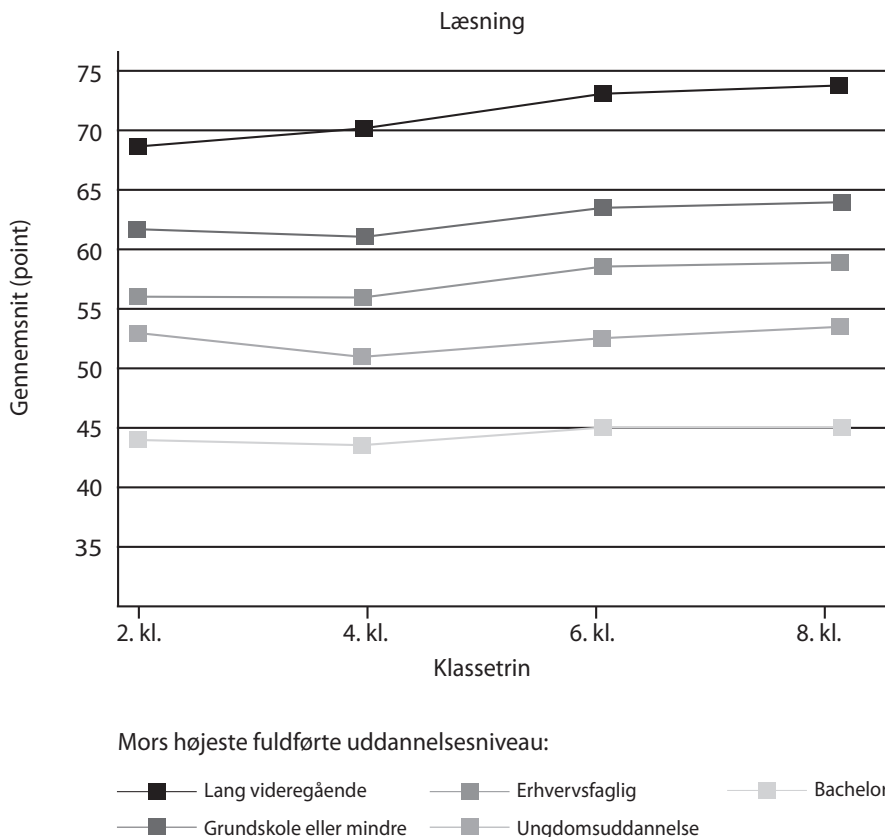
hæng mellem børns socioøkonomiske baggrund og udvikling af færdigheder samt deres trivsel, sociale og personlige udvikling. Det er forhold i samspil og kontakt med barnet, der skaber forskellige betingelser for børns udvikling (Ringsmose & El Kabier, 2019). Især det, der sker tidligt, har stor betydning. Socioøkonomi dækker over forhold som forældres uddannelse, erhverv, indkomst, boligområde og bo-type og indgår i forskellige undersøgelser, der viser, at et barns socioøkonomiske baggrund meget tidligt kommer til udtryk i barnets udvikling.

3-5 år Vurderede færdigheder

Selvregulering og samarbejde efter mors uddannelse

8-14 år Testresultater, læsning

Beretning fra formandskabet, 2017, s. 8

I denne oversigt ses sammenhænge, der viser børns udvikling knyttet til familiens uddannelsesbaggrund. Oversigten viser også udfordringerne med at mindske betydningen af familiebaggrunden. Børnene udvikler sig i overensstemmelse med deres familiebaggrund fra indgangen til skolen og gennem hele skoleforløbet. Hvis barnet når til tredje klasse, så er det i følge Heckmanns analyser (2006) for sent at ændre på disse sammenhænge:

By the third grade, gaps in test scores across socioeconomic groups are stable by age, suggesting that later schooling and variations in schooling quality have little effect in reducing or widening the gaps that appear before students enter school (Heckmann, 2006, s. 1900).

Når vi ser på graferne for de danske børn, så ser det ud som om, det er for sent lige fra begyndelsen. Bar-

nets opvækstbetingelser er centrale for udviklingen, og det har ikke med familieindkomsten at gøre, men snarere barnets adgang til gunstige opvækstmiljøer. Der er således gode muligheder for, at barnets udviklingsmuligheder kan komme til at ligne børn fra en mere privilegeret baggrund, hvis der er gode forhold til stede i omgivelserne (Lazzari, A. & Vandenbroeck, M., 2013; Heckman, 2006; Baumüller, Gørtz, & Rasmussen, 2011; Nabanita & Simonsen, 2013; Taggart, Syva, Melhuis, Sammons, & Siraj, 2015). Tidlige opvækstbetingelser kan skabe forbedrede udviklingsmuligheder for børnene.

Det omfattende engelske studie (EPPE/EPPSE, Taggart et al., 2015) har undersøgt, hvad det betyder for børn at gå i dagtilbud af høj kvalitet. Studiet er vigtigt, fordi man har fulgt de samme ca. 3.000 børn da de var fem år, syv år, 11 år, 14 år og 16 år. Man har

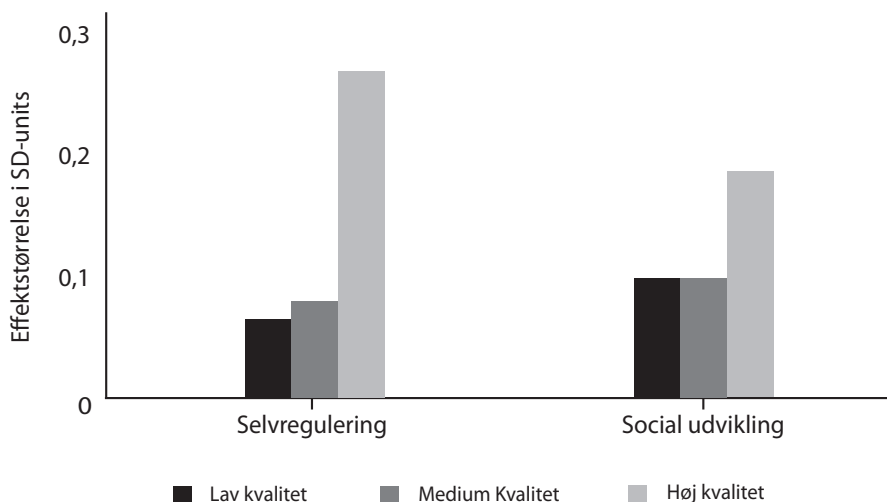
sammenholdt børnenes udvikling med deres baggrund og det hjemlige læringsmiljø, omfanget samt karakteren af dagtilbuddet. Systematikken, længden og størrelsen på datasættet gør studiet enestående.

EPPSE-studiet peger på, at børn var stillet forskelligt i relation til de kvaliteter, de møder i deres dagtilbud.

I de børnehaver, hvor børnene udviklede sig bedst,

- var der dobbelt så meget vedvarende fælles opmærksomhed, hvor voksne og børn er fordybede i samtaler og handlinger om et fælles emne.
- var pædagogerne mere nærværende og mindre overvågende.

Disse dagtilbud havde betydning for børnenes udvikling af færdigheder og relationer, som vist med et eksempel i udviklingen af børnenes selvregulering og sociale udvikling.

Figur fra Taggart et al., 2015: Betydning af kvalitet i dagtilbud vurderet på 14-årige børns sociale udvikling

De samme sammenhænge er vist i data i Program for Læringsledelse (Hansen, Nordahl, Øyen Nordahl, Hansen, & Hansen, 2016), hvor børnenes udvikling er knyttet til forældrenes uddannelse. Jo længere uddannelse forældrene har, des bedre vurderes børnene, og jo kortere uddannelse forældrene har, des dårligere vurderes børnene. Det ses også, at børns vilkår for trivsel, læring og udvikling varierer fra dagtilbud til dagtilbud, og at der er meget store variationer fra dagtilbud til dagtilbud. Variationerne knytter sig til børnenes køn, etnicitet og børnenes sociale status. Dagtilbuddene er udfordret i forhold til at kompensere børnenes baggrunde og mindske uligheden.

Dette peger i retning af et udviklingsparadigme, der har omgivelserne i fokus. Der er forhold i de omgivelser, børn vokser op i, der fra begyndelsen stiller børn forskelligt. Betydningen af det, der sker tidligt, er vist i forskningsresultater, der har ført til udpegning af 0-6-års-alderen som den mest formative periode. De tidlige erfaringer danner grundlag for barnets videre udviklingsmuligheder. Erfaringerne fra den tidlige barndom rækker langt ind i skolen og i voksenalderen, både for faglige præstationer, sociale og relationelle kompetencer, uddannelsesvalg og erhvervsvalg.

De konkrete sammenhænge, barnet får mulighed for at udvikle sig i, har afgørende betydning for dets muligheder. Barnets udvikling er således lige fra begyndelsen sammenhængende med de muligheder for udvikling, der er til stede i barnets omgivelser.

Hvad er udfordringerne?

Der er flere områder på flere forskellige niveauer, der kan peges på, når der skal findes forklaringer på, at børnene når skolealderen uden de kompetencer, der er nødvendige for at klare sig. Med inspiration fra Bronfenbrenners udviklingsøkologiske model (1979) kan der identificeres områder, der fastholder danske børn fra udsatte familier i udviklings- og læringsulighed.

Det omgivende samfund

- Den sociale ulighed er ulige fordelt i kommuner og dagtilbud
- De kommunale prioriteringer
- Pædagoguddannelsen

Institutionerne

- Kvaliteten i den daglige praksis i dagtilbud med mange udsatte børn

Familierne

- Forælderrolle, børne- og opdragelsessyn

I det følgende uddybes de enkelte punkter.

Det omgivende samfund - Den sociale ulighed er ulige fordelt

KORA og Socialstyrelsen udgav en rapport i 2015 (Kloppenborg & Wittrup, 2015), der viser, at der er stor forskel på, hvor mange sårbare og udsatte børn, der bor og vokser op i kommunerne. Det stiller kommunerne meget forskelligt, og undersøgelsen viser da også, at det er lettere for kommuner med færre udsatte børn at skabe gode udviklingsbetingelser for børnene (ibid). Dette gælder såvel i dagtilbud som i skole. Undersøgelsen viser, at når der er mange sårbare børn, så påvirker det børnenes faglige udvikling. Kommuner med færre udsatte familier og børn har bedre muligheder for at skabe god udvikling for kommunens børn. Af rapporten *Dagtilbudsområdet - kortlægning af kommunernes personaleforbrug og strukturelle vilkår* (Dalsgaard, Jordan, & Petersen, 2016) fremgår det, at der er store forskelle i kommunernes økonomiske råderum, og at den enkelte kommunes økonomiske grundlag bl.a. afspejles i ressourcefordelingen på dagtilbudsområdet. Til eksempel har kommuner med et højere ressourcegrundlag i gennemsnit en højere personalenormering (ibid., s. 6). Kommuner med høje andele af sårbare børn og familier har vanskeligere ved at stille børn lige. Den sociale segregering i skoler og dagtilbud er sammen-

hængende med bosætningen, hvor også forældrenes muligheder for at vælge en anden skole eller dagtilbud end det lokale samt mulighederne for at vælge private løsninger er med til at stille børn ulige.

Politikker, der tilstræber at mindske social segregering, har betydning for at skabe bedre muligheder for udsatte børn. Senest har regeringens ghettoplaner tilstræbt at sprede børnene, så udsatte børn kommer i mere blandede dagtilbud. Det kan fungere i byområder, men er vanskeligt i landområder, hvor der er mange børn i udsatte positioner. Uligheder i bosætning knyttet til høje boligpriser presser familier med færre ressourcer til at bosætte sig i mindre attraktive områder.

Rekrutteringsvanskeligheder og manglende økonomiske ressourcer i belastede kommuner, hvor der generelt er efterspørgsel på ressourcer, kan stå i vejen for at udvikle høj kvalitetsdagtilbud. At mindske uligheden er et ansvar, der deles mellem kommuner og folketing. Bevidstheden om, at kvaliteten skal være særligt høj i dagtilbud med mange udsatte børn kan også føre til indsatser, der kan medvirke til at skabe chancelighed. Viden om og fokus på betydningen af det pædagogiske arbejde kan anspore til kvalitetspraksis netop i områder med mange udsatte børn. Det har fx vist sig at have betydning i de amerikanske No Excuses Schools, hvor man har mobiliseret lokale kræfter og vist, at det er muligt at skabe lighed i børns udvikling også i meget udsatte boligområder (Cheng, Hitt, Kisida, Mills, 2017).

Det omgivende samfund - De kommunale prioriteringer

Det er kommunerne, der foranstalter på dagtilbudsområdet, og området har i de senere år været underlagt en række forandringer i Danmark. Normeringer har været debatteret livligt, og der har været uenighed om, hvor vidt der er færre personaler til børnene end tidligere. En del af vanskelighederne er,

at normeringer er blevet opgjort uensartet. En analyse foretaget af Bureau 2000 for FOA viser, at der var markant færre børn pr. voksen i vuggestuer og børnehaver i 1970'erne, 1980'erne og 1990'erne end efter årtusindskiftet. For så vidt angår dagtilbud med mange børn i udsatte positioner, finder FOA (2015), at de vilkår, disse institutionerne arbejder under, generelt ikke er afgørende forskellige fra de vilkår, som findes i institutioner med en lavere belastningsgrad. Ganske vist har et flertal af institutioner med relativt mange børn i udsatte positioner fået bevilget ekstra bemanning, men de fleste steder er antallet af ekstra personaletimer beskedent – svarende til 27 ugentlige timer i gennemsnit (FOA, 2015). Yderligere er der sparet på ledelse, så ledere nu leder flere matrikler.

Samlet set er det ikke udtryk for prioriteringer af dagtilbudsområdet. I samme periode er der nemlig kommet flere forventninger til de opgaver, daginstitutionerne skal løse og mere fokus på daginstitutionernes rolle i at mindske betydningen af den sociale ulighed. Det er kommunernes ansvar at foranstalte dagtilbud, der mindsker betydningen af den sociale baggrund. En interviewundersøgelse i 10 kommuner i 2019 har også vist, at kommunerne kender til dagtilbudenes betydning for at mindske uligheden, og at man på forskellige måder arbejder på at højne kvaliteten (Ringsmose & Svinth, 2019). Dagtilbudsområdet er kendetegnet ved, at viden er til stede, men at der er udfordringer med at sprede denne viden og få den til at arbejde i praksis.

Det omgivende samfund - Personalets uddannelse

Personalets viden og uddannelse er identificeret som betydningfuldt for at skabe gode udviklingsmuligheder for børn:

settings that have staff with higher qualifications, especially with a good proportion of trained teachers on the staff, show higher quality and their

children make more progress...the higher the qualification of staff, particularly the manager of the centre, the more progress children made. Having qualified trained teachers working with children in pre-school settings (for a substantial proportion of time, and most importantly as the pedagogical leader) had the greatest impact on quality, and was linked specifically with better outcomes in pre-reading and social development (Sylva et al., 2004, s. 3).

OECD (2006) peger på, at uddannelse på bachelor-niveau er vigtigt for kvaliteten. Med hensyn til indholdet, så er det vigtigt, at pædagogerne har viden om børn og deres udvikling, så de bedre er i stand til at møde børnene og skabe udvikling i overensstemmelse med en forståelse for børnene. Studier i dagtilbud viser, at viden kommer forskelligt til udtryk i dagtilbuddenes praksisser. Det er uklart, om der kan refereres til den samme viden og faglighed på tværs af pædagoger og dagtilbud, og det er uklart, hvordan personalets viden om børn kommer til udtryk. Forskning i kvalitet i daginstitutioner, og hvad der er vigtigt for små børns udvikling, er tilsyneladende ikke en integreret praksis i alle daginstitutioner (Ringsmose & Svinth, 2019). TV-dokumentaren *Daginstitutioner bag facaden* viste, at der også er et stykke vej at gå, når det gælder de professionelle voksne i institutionerne, hvor børnene ikke blev forstået og imødekommet i samspillene med de voksne. Der er fx et klip i dokumentaren, hvor et vuggestuebarn får en finger i klemme i en dør og straks kontakter den voksne for at få hjælp. Den voksne afviser med en bemærkning om, at "jeg sagde jo, at du ikke skulle gå derhen". Den voksne i klippet viser ikke kendskab til eller forståelse for et lille barns tænkning.

Det vil være vigtigt at forholde indholdet af pædagoguddannelsen til det, forskningen viser har betydning for at skabe gode udviklingsbetingelser for børn. Det

er også vigtigt, at pædagoger får viden om små børns tænkning i løbet af deres uddannelse, så de bliver i stand til at møde børnene sensitivt og i overensstemmelse med børnenes udgangspunkter. Uddannet personale styrker børnenes muligheder for at udvikle sig og lære. De organiserer materialer bedre og er i stand til at give mere aldersrelevante udfordringer. Personalets uddannelse og viden har betydning for samspilskvaliteten og dermed for de muligheder, der er for børnenes udvikling.

Personalets kvalifikationer er centrale for kvaliteten af et dagtilbud. De dagtilbud, der har mange børn i udsatte positioner, bør sikres særligt højt niveau af uddannet personale, der har viden om børns udvikling. Niveauet vedrører personalets forskningsbaserede viden om små børns udvikling og behov og deres evner til at relatere sig til børnene. I Finland, hvor man er mester i at mindske ulighed, stiller man meget høje krav til personalets uddannelse.

Institutionerne

Da hovedparten af de danske småbørn tilbringer meget tid i dagtilbud, har dagtilbuddenes kvalitet betydning for børnenes udvikling. Forhold som normering og gruppestørrelse har betydning, fordi nærværende voksne har stor betydning for børnenes udviklingsmuligheder. Normeringer og gruppestørrelser har betydning for de voksnes muligheder for at indgå i engagerede samspil med børnene. Gode normeringer giver børnene mulighed for et tættere forhold til de professionelle voksne, hvilket giver dem bedre muligheder for at udvikle sig og lære. Normeringen er en nødvendig, men ikke tilstrækkelig forudsætning for kvalitet. Det afgørende er de voksnes viden om børns tænkning og udvikling på forskellige alderstrin og de voksnes vilje og evne til at være i gode udviklende interaktioner med børn, og til at være voksne, der er sensitive over for børnene og stimulerer og udfordrer dem.

Stabiliteten i personalegruppen har også betydning. For de yngste børn er de voksnes omsorgsevne særlig vigtig. De små børn har brug for, at personalet responderer umiddelbart og hensigtsmæssigt på de signaler, de giver. De har behov for at føle sig set og forstået. Det får dermed betydning, at det er voksne, der kender barnet. Det er meget vigtigt, at voksne møder børns naturligt opsøgende, nysgerrige og legende tilgang. Denne naturlighed og nysgerrighed, hvormed børnene opsøger aktiviteter kan ødelægges ved overstimulering eller for megen styring. Der skal være mulighed for engagerede voksne, tilbud om aktiviteter og gode lege- og læringsmuligheder i institutionerne.

Institutionerne - Kvaliteten i den daglige praksis i dagtilbud med mange udsatte børn

Især har relationer mellem barnet og de omgivende voksne samt relationerne mellem børnene grundlæggende betydning for barnets udvikling (Ringsmose & Kragh-Müller, 2014). Det gælder både for barnets følelsesmæssige, sociale og kognitive udvikling. Udviklingsfremmende relationer mellem pædagogerne og børnene er væsentlige indikatorer på god pædagogisk kvalitet. Den centrale kvalitet i relationen handler om, at pædagogen møder hvert enkelt barn og er til rådighed for barnet. Endvidere skal pædagogen møde barnet sensitivt, det vil sige, at den voksne kan sætte sig i barnets sted. Undersøgelser viser, at det præger børnenes indbyrdes samspil i positiv retning, når pædagogen møder børnene sensitivt og responsivt. Det er vigtigt, at rum, legemuligheder og aktiviteter er tilrettelagt med spændende og udfordrende muligheder for at lege og lære. Samvær med vedvarende fælles opmærksomhed mellem børn og voksne styrker barnets socialkognitive udvikling. De voksnes engagement i børnene, deres sensitivitet for børnene, deres evner til at møde børnene alderssvarende og organisere gode miljøer for børnene er afgørende.

De begreber, der især fremhæves i forskningen for at forstå samspilsprocesser, der fører til optimal udvikling for børnene, er *fælles opmærksomhed*, *gensidigt engagement* og *tilknytning*. Pædagog-barn-relationer, som bygger på dette, har positive virkninger på børns kognitive, sociale og personlige kompetencer (Nielsen, Tiftikci, & Søgaard Larsen, 2013). Når relationen mellem pædagoger og børn er præget af denne fælles opmærksomhed, har det positiv betydning for børnenes udvikling. Børnenes oplevelse af emotionel sikkerhed, deres tilknytning, udforskning og tilegnelse af nye kompetencer kan kobles til etableringen af fælles opmærksomhed i relationer med pædagogerne.

Nielsen et al. (2013) finder, at der er stærk evidens for, at det har positive virkninger på barnets sociale, faglige og personlige kompetencer samt trivsel, når:

- Pædagogen er opmærksom på alle børn og jævnlige og kontinuerligt indgår i interaktioner med det enkelte barn.
- Karakteren af relationen mellem pædagog og barn er præget af nærhed, tilknytning og intersubjektivitet.
- Pædagogen er lydhør og nærværende over for børnene.
- Pædagogen gennem kropssprog eller ord giver udtryk for, at han/hun forstår børnenes følelser, samt når pædagogen responderer på børnenes udtryk og imødekommer deres behov.
- Pædagogen møder børnene med respekt og skaber en tryk stemning.
- Der arbejdes med primærpædagoger, som er knyttet til en mindre gruppe af børn gennem hele deres tid i dagtilbuddet. Herved skabes stabile og tætte relationer mellem pædagoger og børn.
- Når de sociale interaktioner mellem børn og pædagoger er præget af, at pædagogerne er respektfulde over for børnene, lytter til dem, svarer venligt og imødekommende samt snakker dem

gennem konflikter, har det positive socioemotionelle virkninger. De socioemotionelle virkninger angår børnenes selvtillid og motivation til at lære samt børnenes sociale adfærd (Nielsen et al., 2013, s. 45).

Hvis dagtilbudspraksis skal skabe gode udviklingsmuligheder for børn i udsatte positioner, så skal kvaliteten af samspil og relationer være særligt høj, der hvor der er mange børn fra udsatte familiebaggrunde.

Familierne - Forælderrolle, børne- og opdragelses-synet

Forældres samspil med deres børn fra den helt tidlige barndom har meget stor betydning for børnenes udvikling. Det glædelige er, at en undersøgelse fra Rockwool Fonden (2009) viser, at forældre bruger mere tid sammen med deres børn nu end tidligere.

Dog peger undersøgelsen på uligheder i omsorgen for børnene knyttet til forældrenes uddannelsesniveau. Forældre med mest uddannelse bruger mest tid på deres børn. Der er tale om store forskelle. En mor med en videregående uddannelse bruger fx mere end 50 procent mere tid end en ufaglært mor. Tiden bliver vel at mærke brugt på aktiviteter med udgangspunkt i børnenes behov og ønsker. Det samme gælder fædrene, hvor højtuddannede fædre bruger ca. 80 procent mere tid på omsorg for børnene end en ufaglært far.

Disse forhold i familierne er med til at kaste lys over, hvorfor børn udvikler sig forskelligt. En hyppigt citeret undersøgelse, der viser forskellen mellem forældrenes samspil med deres børn og forskellige syn på opdragelse i familier med forskellige baggrunde, er kendt som *The Early Catastrophe: The 30 Million Word Gap by Age 3* og er udført af forskerne B. Hart og T. R. Risley (2014). De to forskere fulgte samspillet i familier med forskellige baggrunde. Studiet er

særligt tankevækkende, fordi det giver indblik i de familiodynamikker, der stiller børn meget forskelligt og dermed også indblik i, hvorfor kvaliteterne i dagtilbud skal være særligt høje i områder, hvor der er mange børn i udsatte positioner.

I undersøgelsen blev 42 familier med forskellige socioøkonomiske baggrunde observeret. Man fandt, at der i hverdagen er stor forskel på antallet af ord, der bliver talt i familien, såvel som på, hvad der bliver talt om. Det har vist sammenhænge mellem børnenes viden og færdigheder, idet børn i en alder af tre år, som kommer fra familier med høj socioøkonomisk status, havde hørt 30 millioner flere ord og begreber end børnene fra familier med lav socioøkonomisk position (Hart & Risley, 2014). Hovedsagen er her, at kommunikationen i familien får betydning for børnenes viden og færdigheder i bredere forstand. Undersøgelsen viste også, at samspillet i familierne med lav socioøkonomisk position ofte var præget af irettesættelser og negativt og korrigerende samspil.

Et hollandsk forskerhold har påvist, at jo bedre omsorg, et barn får tidligt fra forældrene, jo større bliver barnets totale hjernevolumen og den grå hjernemasse. Hos højt begavede børn ser man mere grå hjernemasse end hos andre børn. Den grå hjernemasse har betydning for udvikling af frontallapperne, der har stor betydning for at forstå abstrakte sammenhænge og for læring på de højeste niveauer (Kok et al., 2015). Kvaliteten af omsorgen fører således til forbedrede udviklingsmuligheder for børnene.

Forskningen viser, at der er sammenhæng mellem forældres opdragelsesstil og børns udvikling af følelsesregulering. Børn muligheder for at kende til og regulere følelser sker i samspil med de voksne omsorgsgivere. Børns manglende regulering er direkte knyttet til forældrenes adfærd. Aggressivitet fysisk og psykisk overføres fra forældre til børn, der

viser tilsvarende adfærd i samspil med andre børn. Forældres negative følelser over for barnet er linket til barnets adfærdsproblemer i skolen gennem barnets manglende muligheder for at udvikle evnen til at regulere følelser. Der er med andre ord en direkte virkning af forældreadfærden gennem barnets efterligning af adfærden, men også en indirekte virkning gennem barnets manglende muligheder for og evne til at regulere sine følelser.

Jo mere forældrene engagerer sig i deres børn, desto bedre udvikling får barnet (Cunha, Heckmann, Lochner, & Masterov, 2004). Det er ikke selve indkomsten, der har betydning, men kvaliteten i samværet mellem forældre og børn. Familier med lav indkomst kan sagtens investere meget i deres børn (Burger, 2010), men det er det hjemlige uformelle læringsmiljø, der skiller.

Afrunding og perspektiver

Hvis vi skal komme udviklings- og læringsuligheden til livs i Danmark, så er der ingen tvivl om, at der skal rettes fokus på, hvad der sker i børns liv tidligt. Børn er stillet meget forskelligt i de udviklende samspil lige fra begyndelsen. Forældrenes evner til at relatere sig

til deres barn samt deres opdragelses- og børnesyn betyder noget for barnets udvikling af intelligens, færdigheder, relationer og udvikling af selvet. Familierollen er i dag i høj grad delt med dagtilbuddene, der har stor indflydelse på at skabe forbedrede udviklingsmuligheder for børnene.

Der er tilsyneladende politisk vilje til at investere mere i de mindste, men normeringer er ikke nok for de udsatte børn. Det er en forudsætning, men ikke tilstrækkeligt til at skabe den kvalitet, der giver udsatte børn gode udviklingsmuligheder. Skolen har stor betydning, men grundlaget lægges i de tidlige samspil i familierne og i dagtilbuddene.

Ifølge FN's verdensmål skal alle medlemslandene inden 2030 sikre adgang til gratis og lige skolegang (mål 4.1), og inden 2030 skal de sikre adgang til førskoletilbud af høj kvalitet, der sikrer, at alle børn er parate til skolegang (mål 4.2). Vi er slet ikke i mål ift. at sikre, at dagtilbuddenes kvalitet gør børnene parate til skolen. Vi har skabt adgang, men kvaliteten har endnu ikke sikret alle børns muligheder for at være klar til skole.

Litteratur

- Baumüller, R., Gørtz, M., Würtz Rasmussen, A., (2011). *Long-Run Benefits from Universal HighQuality Pre-Schooling*. Centre for Strategic Educational Research.
- Beretning fra formandskabet (2017). *Fokus på Ulighed*. Formandskabet for Rådet for Børns Læring.
- Bronfenbrenner, Urie. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burger, K. (2010). How does early childhood care and education affect cognitive development? An international review of the effects of early interventions for children from different social backgrounds. *Early Childhood Research Quarterly*, 25, 140-165.
- Cheng, A. Hitt, C. Kisida, B & Mills, J.N. (2017) "No Excuses" Charter Schools: A Meta-Analysis of the Experimental Evidence on Student Achievement. *Journal of School Choice*, 11(2), 209-238.
- Dalsgaard, C.T., Jordan, A. L. T., og Petersen, J.S. (2016). *Dagtilbudsområdet – kortlægning af kommunernes personaleforbrug og strukturelle vilkår*. KORA, 2016.
- FOA (2015). *Leger lige børn bedst? Ulighed og adskillelse i daginstitutioner og skoler*. Bureau 2000.

- Hansen, O. H., Nordahl, T., Øyen Nordahl, S., Hansen, L. S., Hansen, O. (2016). *Uligheder og variationer i dagtilbud*. Læringsrapport, 2015.
- Hart, B., & Risley, T. R. (2014). *The 30 Million Word Gap*. Lokaliseret den 12. november 2019 på: <http://childrenshousepreschool.org/wp-content/uploads/2014/08/Rice-University-School-Literacy-and-Culture-The-Thirty-Million-Word-Gap-1.pdf>
- Heckmann, J. (2006). Skills formation and the economics of inventing in disadvantaged children. *Science*, 312.
- Cunha, F., J. Heckman, L. Lochner & D. V. Masterov (2005). Interpreting the Evidence of Life-Cycle Skill Formation, *IZA Discussion Paper Series*, 1575.
- Kloppenborg & Wittrup (2015). *Sårbare børn – hvem er de, hvor bor de, og hvordan klarer de sig i skolen*. Socialstyrelsen.
- Kok, R., Thijssen, S., J., Bakermans-Kranburg, M. W. V., Jaddoe, V. C., Verhulst, F., White, T., Van Ijzendoorn, H., & Tiemier, H. (2015). Normal Variation in Early Parental Sensitivity Predicts Child Structural Brain Development. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 54(10), 824-831.
- Lazzari, A., & Vandenbroeck, M. (2013). *The impact of Early Childhood Education and Care on cognitive and non-cognitive development. A review of European studies*. Lokaliseret den 8. november 2019 på: https://www.researchgate.net/publication/236347063_The_impact_of_Early_Childhood_Education_and_Care_on_cognitive_and_non--cognitive_development_A_review_of_European_studies
- Ministeriet for Børn, Unge og Ligestilling (2016). *Børns tidlige udvikling og læring*. Forskningsrapport. Lokaliseret den 12. november 2019 på: https://www.videnomlaesning.dk/media/2025/forskningsrapport_boerns-tidlige-trivsel-udvikling-og-laering.pdf
- Nabanita, G.D., Simonsen, M. (2013). *Effekter af daginstitutionstilbud*. Lokaliseret den 12. november 2019 på: http://sundhedsplejersken.dk/upload/Others/vuggestuerapport_2013.pdf
- Nielsen, T. K., Tiftikci, N., & Søgaard Larsen, M. (2013). *Virkningsfulde tiltag i dagtilbud. Et systematisk review af reviews*. København: IUP, Aarhus Universitet.
- OECD (2006). *Starting Strong II. Early Childhood Education and Care*. Lokaliseret den 12. november 2019 på: <http://www.oecd.org/education/school/startingstrongiiearlychildhoodeducationandcare.htm>
- Ringsmose, C. & El Kabier, J. (2019) (in press). *Det ved vi om. Små børns hjerneudvikling*. Frederikshavn: Dafolo.
- Ringsmose, C. & Svinth, L. (2019). *Virkningsfuldt pædagogisk arbejde i dagtilbud*. DPU, Aarhus Universitet. Lokaliseret den 12. november 2019 på: http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Udgifter/E-boeger/Ebog_-_Virkningsfuldt_Paedagogisk_Arbejde_i_Dagtilbud.pdf
- Ringsmose, C. & Kragh-Müller, G. (2014). *KIDS – Kvalitet i Daginstitutioner*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Rockwool Fonden (2009). *Forældre bruger stadig mere tid på deres børn*. Lokaliseret den 12. november 2019 på: <https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2015/12/Nyhedsbrev-Oktober-2009.pdf>
- Sylva, K., E. Melhuish, P. Sammons, I Siraj-Blatchford, b. Taggart and K. Elliot (2004). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Findings from the Pre-School Period*. Institute of Education, University of London and Sure Start, London. Lokaliseret den 12. november 2019 på: <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=3155&context=sspapers>
- Taggart, B, Sylva, K, Melhuish, E, Sammons, P, Siraj, I. (2015). *How pre-school influences children and young people's attainment and developmental outcomes over time*. Research Brief. UCL Institute of Education, University College London & Birkbeck, University of London, University of Oxford. Lokaliseret den 12. november 2019 på: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/455670/RB455_Effective_pre-school_primary_and_secondary_education_project.pdf.pdf